KO‘P TILDA MULOQOTNI ERTA RIVOJLANTIRISH VA MEROS TILNI SAQLASH INTEGRATSIYASI: MULTIMEDIA VA MILLIY MADANIYAT

Xudayberdiyeva Xolida Baxtiyor qizi
xolidaxudayberdiyeva28@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.23511009

Annotatsiya. *Raqamli media vositalarining bolalar kundalik hayotiga keng kirib kelishi ko‘p tillilikni rivojlantirish va oilaviy meros tilni saqlash masalasini dolzarb qilmoqda. Chet tilidagi videolar, audio materiallar, elektron kitoblar va interaktiv ilovalar bolaga yangi til birliklari bilan birga turli madaniy tajribalarni ham taqdim etadi. Biroq multimedia ta’sirini faqat ekran oldida o‘tkazilgan vaqt bilan baholash yetarli emas: kontentning xilma-xilligi, sifati, bolaning yoshi hamda oiladagi jonli muloqot muhim omillardir. Maqolada ko‘p tillilik, multimedia vositalari va milliy-madaniy identitet o‘rtasidagi munosabat xalqaro tadqiqotlar, xususan, Singapurdagi ingliz–mandarin tillarida so‘zlashuvchi maktabgacha yoshdagi bolalar bo‘yicha tadqiqot misolida tahlil qilinadi.*

Kalit so‘zlar: *ko‘p tillilik, multimedia, meros til, milliy identitet, madaniy meros, erta bolalik, oilaviy muloqot.*

Abstract. *The growing presence of digital media in children’s everyday lives has made the relationship between multilingual development and heritage-language maintenance increasingly important. Foreign-language videos, audio materials, e-books and interactive applications expose children not only to linguistic forms but also to cultural practices and perspectives. However, media influence cannot be evaluated solely by the amount of screen time; content diversity and quality, children’s age, and face-to-face interaction within the family also matter. This paper discusses the relationship between multilingualism, multimedia resources and cultural identity through a focused review of relevant international research, particularly a study of English–Mandarin bilingual preschoolers in Singapore.*

Keywords: *multilingualism, multimedia, heritage language, cultural identity, cultural heritage, early childhood, family interaction.*

Аннотация. *Распространение цифровых медиа в повседневной жизни детей делает особенно актуальным вопрос о взаимосвязи развития многоязычия и сохранения родного наследуемого языка. Видеоматериалы на иностранных языках, аудиоресурсы, электронные книги и интерактивные приложения знакомят детей не только с языковыми единицами, но и с культурными практиками разных народов. При этом влияние медиа нельзя оценивать исключительно по продолжительности экранного времени: важны разнообразие и качество контента, возраст ребёнка и живое общение в семье. В статье рассматривается связь многоязычия, мультимедийных ресурсов и культурной идентичности на основе анализа международных исследований, в частности исследования англо-мандаринских дошкольников в Сингапуре.*

Ключевые слова: *многоязычие, мультимедиа, наследуемый язык, культурная идентичность, культурное наследие, раннее детство, семейное общение.*

Bugungi kunda bolalarni tarbiyalash va ularning til rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash jarayoni raqamli media muhitidan ajralmas holga kelmoqda. Ota-onalar farzandlarining bir nechta tilda muloqot qila olishini istab, xorijiy tillardagi videolar, qo‘shiqlar, elektron kitoblar va ta’limiy ilovalardan foydalanmoqda. Bunday

materiallar yangi so‘zlar va iboralarni kontekstda eshitish, voqealarni tasvirlar orqali tushunish hamda boshqa madaniyatlar bilan tanishish imkonini berishi mumkin. Shu bilan birga, bolaning oilaviy meros tilida muloqot qilish imkoniyatlari kamayib qolsa, tilni kundalik hayotda faol qo‘llash uchun zarur sharoitlar cheklanishi ehtimoli mavjud.

Shu sababli masala xorijiy til va milliy tilni bir-biriga qarama-qarshi qo‘yishda emas, balki ularning rivojlanishi uchun muvozanatli muhit yaratishdadir. Meros til deganda bola oilasi, ajdodlari yoki madaniy hamjamiyati bilan bog‘liq bo‘lgan va avlodlar o‘rtasidagi aloqani saqlashda muhim o‘rin tutadigan til tushuniladi. Ushbu maqolada “milliy identitet” tushunchasi bolaning o‘z madaniy kelib chiqishini anglash, oilaviy til va urf-odatlarga munosabat bildirish hamda boshqa madaniyatlarni hurmat qilish bilan bog‘liq holda qo‘llanadi.

Maqolaning maqsadi – ko‘p tillilikni erta rivojlantirishda multimedia resurslarining o‘rnini va oilaviy meros tilni saqlash bilan bog‘liq jihatlarini xalqaro tadqiqotlar asosida muhokama qilish hamda ota-onalar uchun amaliy yondashuvlarni taklif etish.

Maqola tavsifiy-tahliliy adabiyotlar sharhi sifatida tayyorlandi. Asosiy e’tibor Sun va Yin (2020) tomonidan Singapurdagi ikki tilli maktabgacha yoshdagi bolalar ishtirokida o‘tkazilgan tadqiqotga, Park (2024) tomonidan meros til va identitet munosabati haqida olib borilgan sifat tadqiqotiga hamda Jahon sog‘liqni saqlash tashkilotining besh yoshgacha bo‘lgan bolalar ekran vaqti bo‘yicha tavsiyalariga qaratildi. Ushbu maqolada yangi empirik ma’lumotlar yig‘ilmagan; shuning uchun xulosalar muallif tomonidan o‘tkazilgan tajriba natijalari sifatida emas, mavjud manbalar tahlilidan kelib chiqadigan mulohazalar sifatida talqin qilinishi lozim.

Multimedia resurslari – video, audio, elektron kitob, raqamli o‘yin va ilovalar – tilni turli kontekstlarda eshitish va ko‘rish imkonini beradi. Masalan, kundalik hayot, do‘stlik, ovqatlanish odobi, xarid qilish yoki oilaviy munosabatlarni aks ettiruvchi materiallar til birliklarini vaziyat bilan bog‘lab o‘rganishga yordam berishi mumkin. Biroq bolaning videoni tomosha qilishi o‘z-o‘zidan faol muloqot ko‘nikmasi shakllanganini anglatmaydi. Ko‘rgan yoki eshitgan material haqida kattalar bilan suhbatlashish, savollarga javob berish va yangi so‘zlarni real vaziyatda ishlatish muhim.

Sun va Yin (2020) Singapurdagi 202 nafar ingliz–mandarin tillarida so‘zlashuvchi maktabgacha yoshdagi bolalarning multimedia tajribasini ota-onalar so‘rovnomalari va standartlashtirilgan til testlari orqali o‘rgangan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, multimedia manbalarining xilma-xilligi mandarin tilini saqlash va rivojlantirish bilan bog‘liq ko‘rsatkichlarda muhimroq bo‘lgan; manbalar soni bolalarning umumiy mandarin tili ko‘nikmalari bilan ijobiy bog‘langan. Bu natija multimedia qancha uzoq ishlatilishidan ko‘ra, qanday turdagi va qanchalik mazmunli manbalardan foydalanilayotgani ham ahamiyatga ega bo‘lishi

mumkinligini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalarini barcha yosh guruhlari va barcha til muhitlariga avtomatik tarzda umumlashtirib bo‘lmaydi.

Singapur misoli ko‘p tillilik va meros tilni saqlash masalasini tushunishda ahamiyatlidir. Sun va Yin (2020) ta’kidlaganidek, ingliz tili ta’lim va turli etnik guruhlar o‘rtasidagi muloqotda keng qo‘llanadi, mandarin, malay va tamil tillari esa etnik-madaniy merosni uzatishda muhim o‘rin tutadi. Shu sababli ayrim oilalarda bolalar ingliz tilini kundalik muhitda ko‘proq eshitishi, meros tilidagi materiallar va muloqot esa nisbatan kamroq bo‘lishi mumkin.

Bu yerda “sotsiolingvistik muhit” atamasi jamiyatda qaysi tillar qaysi vaziyatlarda ishlatilishi, ta’lim tili, oiladagi til tanlovi va tillarning ijtimoiy mavqeini anglatadi. Demak, Singapur misoli shunchaki ko‘p til mavjudligini emas, balki tillar o‘rtasida foydalanish imkoniyati teng bo‘lmasligi mumkinligini ko‘rsatadi. Multimedia meros tilidagi kontentga qo‘shimcha kirish imkonini berishi mumkin, biroq u ota-ona va bola o‘rtasidagi bevosita suhbatning o‘rnini to‘liq bosa olmaydi.

Sun va Yin (2020) tadqiqotida til o‘rganish natijalariga faqat multimedia emas, balki oiladagi odatiy til tajribasi va boshqa omillar ham ta’sir qilishi hisobga olingan. Shuning uchun maqoladagi asosiy xulosa “multimedia milliy identitetni bevosita shakllantiradi” degan qat’iy da’vo emas; aksincha, to‘g‘ri tanlangan media oiladagi til amaliyotlarini qo‘llab-quvvatlashi mumkin, degan ehtiyotkor talqindir.

Meros til faqat so‘z boyligi va grammatikani o‘zlashtirish vositasi emas. U oilaviy hikoyalar, maqollar, qo‘shiqlar, urf-odatlar va avlodlar tajribasini uzatish bilan ham bog‘liq. Park (2024) ikki nafar koreys-amerikalik ikki tilli o‘smir misolida meros tilini yaxshi bilish meros madaniyatini tushunish, o‘zini anglash va ijtimoiy aloqalarni rivojlantirishda muhim rol o‘ynashini ko‘rsatadi. Tadqiqot kichik ishtirokchilar guruhiga asoslangan bo‘lsa-da, til va identitet o‘rtasidagi munosabatni oilaviy hamda ijtimoiy muhit bilan birga ko‘rib chiqish zarurligini ta’kidlaydi.

Bolalar xorijiy til kontenti orqali boshqa xalqlarning kundalik hayoti va madaniy ifodalarini ko‘rishi mumkin. Shu bilan birga, milliy til va madaniyatga oid hikoyalar, multfilmlar, xalq ertaklari, qo‘shiqlar va oila a’zolari bilan suhbatlar ham muntazam davom etishi lozim. Bu yondashuv boshqa madaniyatlarni o‘rganish va o‘z madaniy merosini qadrlashni bir-biriga zid jarayonlar sifatida emas, o‘zaro to‘ldiruvchi tajribalar sifatida ko‘rishga yordam beradi.

Ota-onalar va tarbiyachilar uchun quyidagi yondashuvlar maqolada ko‘rib chiqilgan manbalardan kelib chiqadigan amaliy tavsiyalar sifatida taklif etiladi:

Kontentni maqsadga muvofiq tanlash: bolaning yoshiga mos, til jihatdan tushunarli va mazmunan boy videolar, audio hikoyalar hamda elektron kitoblardan foydalanish.

Manbalarni xilma-xil qilish: faqat qisqa videolar bilan cheklanmay, qo‘shiqlar, hikoyalar, interaktiv kitoblar va kattalar bilan birgalikdagi mashg‘ulotlarni uyg‘unlashtirish.

Ko‘rishdan keyin suhbatlashish: “Nima bo‘ldi?”, “Qahramon nima qildi?”, “Bizning oilamizda bu qanday?” kabi savollar orqali kontentni faol muloqotga aylantirish.

Meros tilini kundalik hayotda qo‘llash: ovqatlanish, o‘yin, sayr, oilaviy suhbat va ertak o‘qish vaqtida bolaga shu tilda gapirish imkonini berish.

Madaniy materiallarni uyg‘unlashtirish: xorijiy kontent bilan bir qatorda mahalliy ertaklar, qo‘shiqlar, milliy bayramlar va urf-odatlarni aks ettiruvchi materiallarni ham taklif qilish.

Ekran vaqtini bolaning yoshiga mos boshqarish: Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti 1 yoshli bolalar uchun o‘tirib ekran tomosha qilishni tavsiya etmaydi; 2 yoshli hamda 3–4 yoshli bolalarda ekran vaqtini kuniga bir soatdan oshirmaslik, kamroq bo‘lishini ma’qul ko‘radi. Jonli o‘yin, uyqu va kattalar bilan muloqot ustuvor bo‘lishi kerak.

Xulosa. Tahlil shuni ko‘rsatadiki, erta yoshdagi ko‘p tilli rivojlanishda multimedia foydali qo‘shimcha manba bo‘lishi mumkin, ammo uning ta’siri kontentning xilma-xilligi va sifati, bolaning yoshi hamda oiladagi til tajribasi bilan bog‘liq. Sun va Yin (2020) tadqiqotida multimedia manbalarining xilma-xilligi Singapurdagi ikki tilli bolalarning mandarin tilini saqlash bilan bog‘liq natijalarda muhim omil sifatida namoyon bo‘lgan. Park (2024) esa meros tilni bilish va madaniy identitet o‘rtasidagi aloqaga e’tibor qaratadi.

Shu asosda ota-onalarga xorijiy tillardagi media resurslarini taqiqlash yoki ulardan cheksiz foydalanish o‘rniga, yoshga mos va mazmunli materiallarni tanlash, ularni jonli suhbat bilan to‘ldirish hamda meros tilini oilaviy hayotda faol qo‘llash tavsiya etiladi. Milliy identitetni saqlash faqat media tanloviga bog‘liq emas; u kundalik til amaliyoti, oilaviy munosabatlar va madaniy tajribaning davomiyligi bilan ham chambarchas bog‘liq. Kelgusidagi tadqiqotlarda O‘zbekiston oilalarida media turlari, ota-onalarning til tanlovi va bolalarning meros tilidan foydalanishi o‘rtasidagi munosabatni empirik ma’lumotlar asosida o‘rganish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Park, M. Y. (2024). Heritage Language Use and Identity Construction: A Study of Two Korean-American Bilingual Adolescents. Sustainable Multilingualism, 24(1), 1–22. https://doi.org/10.2478/sm-2024-0001
2. Sun, H., & Yin, B. (2020). Multimedia Input and Bilingual Children’s Language Learning. Frontiers in Psychology, 11, Article 2023. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.02023
3. World Health Organization. (2019). Guidelines on physical activity, sedentary behaviour and sleep for children under 5 years of age. Geneva: World Health Organization. https://www.who.int/publications/i/item/9789241550536